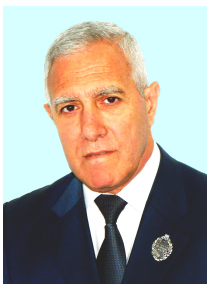

ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА, КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

УДК 340.12

DOI <https://doi.org/10.32782/2078-3566-2024-4-01>

Аріф ГУЛІЄВ[©]
професор,
доктор юридичних наук
(Київський університет
інтелектуальної власності
та права
Національного університету
«Одеська юридична
академія»)
arifguliyev@ukr.net

Марія РОЗОВА[©]
мистецтвознавець,
культуролог
(Київський національний
університет імені Тараса
Шевченка)
mariarozova888@gmail.com

Ханум СУЛТАНОВА[©]
доцент
(Бакинський слов'янський
університет,
Науково-дослідницький
центр «Західний
Азербайджан»)
sultanovaxanim@gmail.com

ОСМАНІСТИКА В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІСТОРИКО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті проаналізовано виклики та перспективи османістики в Україні у контексті історико-правових досліджень. Розглянуто османське право як синтез шариату та султанських канонів, а також його вплив на правову культуру південних регіонів України, зокрема Кримського ханства. Османське право, яке поєднувало ісламські норми шариату із султанськими декретами (канунами), справило значний вплив на розвиток правової культури та адміністративних структур у Північному Причорномор'ї та Криму. Визначено основні проблеми досліджень включно з доступом до архівів, складністю османської палеографії та браком спеціалізованих дослідників. Окреслено перспективи, такі як створення наукових центрів, міжнародна співпраця, переклад першоджерел і впровадження цифрових технологій. У статті акцентується увага на ключових викликах османістики, зокрема на поширенні стереотипів, які впливають на сприйняття соціокультурної структури Османської імперії.

Ключові слова: османістика, османське право, шариат, канун, Кримське ханство, історико-правові дослідження, міждисциплінарні дослідження.

© А. Гулієв, 2024

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0150-533X>

© М. Розова, 2024

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-8746-9153>

© Х. Султанова, 2024

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0779-9540>

Постановка проблеми. Сьогодні османістика залишається однією з найменш досліджених сфер у сучасній орієнталістиці, хоча багато невирішених питань, пов'язаних з історичною, політичною та культурною спадщиною Османської імперії, усе ж активно досліджуються османістами. З огляду на витоки Османської держави, наукові дослідження охоплюють ісламознавство, тюркологію, арабістику, іраністику та візантинознавство.

Аналіз публікацій, у яких започатковано вирішення цієї проблеми. Початки османознавства як окремої галузі орієнталістики були закладені переважно європейськими перекладачами та дипломатами, які вивчали мови, культуру та історію Близького Сходу й Османської імперії. Саме австрійського дипломата Йозефа фон Гаммер-Пургшталя [8] можна вважати засновником академічної османістики, адже його десяти томна історія Османської імперії стала знаковою працею для його німецькомовних послідовників і пізніших османістів.

Вагомий внесок у розвиток османістики зробили українські сходознавці: вирішальну роль у її становленні відіграли Агатангел Кримський, Леся Українка, Михайло Драгоманов, Іван Франко, Сади́х-бей Агабеков. Проте українські дослідники стикаються з такими проблемами, як обмежене фінансування, недостатній доступ до османських рукописів та архівних матеріалів, вплив радянського ідеологічного контролю, що ускладнює комплексне вивчення османської спадщини в Україні. Подолання цих перешкод вимагає консолідованих зусиль наукових установ, бібліотек, архівів і фінансових організацій для підтримки досліджень, збереження культурної спадщини та розширення доступу до важливих джерел.

Мета статті – з'ясувати виклики та визначити перспективи історико-правових досліджень у межах сучасної тематики в галузі османістики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Проблематика османістики полягає у поширенні численних стереотипів щодо соціокультурної структури Османської імперії. Суспільство часто помилково ототожнює східну культуру з екзотичною архітектурою чи гаремами. Ці стереотипи здебільшого формуються під впливом художньої літератури та кінематографу, що сприяє поширенню хибних уявлень та впливає на сприйняття громадськістю. Подолання даних стереотипів є важливим як для академічної достовірності османістики, так і для ефективної роботи у сфері публічних комунікацій, спрямованої на формування більш точного й багатогранного уявлення про османську культуру та історію.

Османське право як унікальне поєднання релігійних і світських норм було ключовим інструментом управління багатонаціональною Османською імперією. Воно не лише забезпечувало стабільність у внутрішніх справах держави, а й адаптувалося до потреб різних регіонів і спільнот, включаючи залежні території.

Для регіонів, таких як Кримське ханство та південні частини сучасної України, османське право мало значний вплив на формування правової культури. Воно регулювало адміністративні та соціальні відносини й визначало структуру місцевої судової системи, земельних відносин і міжетнічної взаємодії:

Османське право формувалося як унікальна система, що поєднувала:

- *шаріат* – ісламське право, засноване на Корані, сунні, фетвах і правових висновках улемів. Шаріат регулював питання особистого статусу, сімейного права, спадщини та релігійної практики;

- *канун* – світські декрети, видані султаном. Кануни охоплювали адміністративні, земельні та фінансові аспекти, що не врегульовувалися шаріатом.

Дана система давала змогу Османській імперії гнучко керувати багатонаціональними і багаторелігійними територіями, зберігаючи єдність у правовій сфері. Зауважимо, що розквіт Османської імперії, зокрема у період *Rak Ottomana*, був значною мірою заснований також на дисциплінованій армії та меритократії, що досягли свого апогею за часів Османської імперії. Османи залучали до політичного й культурного життя держави найталановитіших та найбільш здібних людей, що сприяло інтеграції різноманітних культур. Попри поширений

стереотип про поверховість османських поглядів порівняно з європейськими існують свідчення того, що османи були витонченими естетамі, які цінували музику та образотворче мистецтво. Так, яничари виявляли особливу любов до квітів і садів, зокрема до тюльпанів і троянд, адже в державній ідеології Османської імперії тюльпан уважався священним символом миру, оновлення та емоційного піднесення. Солдати, вирушаючи на війну, часто використовували образ тюльпана як талісман. Також значна частина мусульман вважає троянду священною квіткою, наділеною особливою силою. Існує гіпотеза, що для мусульман троянда символізує тавхід – єдність Бога. У 1453 р. під час захоплення собору Святої Софії в Константинополі султан Мехмед II наказав очистити храм трояндовою водою [10].

Українські орієнталісти значно сприяли розвитку османістики та вирішенню зазначених проблем. В Україні османістика виникла як одна з перших дисциплін академічної орієнталістики. Взаємодія з Османською імперією, особливо у період васальної залежності Кримського ханства, призвела до запровадження і згодом дослідження османських правових норм на цих територіях. Зауважимо, що у Кримському ханстві спостерігався синтез шаріатських норм, османських правових впливів і місцевих традицій. Хоча система тимарів і зеаметів у класичній формі могла не діяти, управління землею та судочинство ґрунтувалися на схожих принципах, адаптованих до місцевих умов. Фетви та шаріат були основою кримської правової системи, що було наслідком впливу ісламу. Судді (каді) керувалися ісламським правом, яке включало норми сімейного, спадкового права і кримінального законодавства. Місцеві правові традиції також відігравали важливу роль: вони застосовувалися разом із шаріатом, особливо у справах, що стосувалися немусульманського населення. Наприклад, внутрішні справи християнських або іудейських громад регулювалися їхніми власними правовими звичаями. Даний вплив зберігався навіть після інтеграції цих регіонів до складу Російської імперії, що виявилось в адміністративних практиках і звичаєвому праві.

Слід зазначити, що є упередження щодо недостатнього висвітлення наукової спадщини українських учених, що може призвести до хибного уявлення про відсутність османістики як окремої дисципліни в нашій країні, зокрема в Університеті Святого Володимира. Однак доведено, що візантиніст Юрій Кулаковський та інші науковці зробили значний внесок у розвиток української орієнталістики, сприяючи формуванню наукових знань про країни Сходу та впровадженню до наукового обігу багатьох унікальних першоджерел [9].

Із заснуванням Національної академії наук України у 1918 р. орієнталістичні дослідження зосередилися переважно в її установах. Очолювані Ахатангелом Кримським, працівники академії активно використовували наукові досягнення Київського університету в галузі орієнталістики, зміцнюючи зв'язки між Києвом та країнами Близького Сходу. Значний внесок у розвиток української орієнталістики, зокрема османознавства, зробили такі вчені:

Агатангел Кримський був засновником української орієнталістики. У Національній академії наук України він очолював історико-філологічний відділ та відділ арабської і іранської філології [3]. Кримський став першим українським науковцем, який систематично проаналізував історію Близького Сходу, що стало важливим етапом у розвитку османістики в Україні.

Леся Українка, письменниця та перекладачка, мала тісний зв'язок із Близьким Сходом, який досліджують і донині. Її зацікавленість Сходом розпочалася під час лікування у Єгипті. Кульмінацією цього інтересу стала унікальна праця «Стародавня історія східних народів», яка вважається першим структурованим україномовним підручником з орієнталістики. Видання побачило світ вже після смерті Лесі Українки в 1918 р. Архівні свідчення свідчать, що ще у 1910 р. письменниця працювала над підготовкою рукопису до друку, проводячи ґрунтовні дослідження Близького Сходу та орієнталістики протягом 1911 р. [1]. Особливістю підручника є детальний опис історії стародавніх східних народів

з аналізом Біблії. На його сторінках авторка не лише викладає основні історичні події, а й досліджує повсякденне життя, звичаї, культуру та торгівлю народів стародавнього Близького Сходу.

Михайло Драгоманов, історик, публіцист і фольклорист, зробив значний внесок у розвиток української османістики. У своїх численних працях з історії України вчений описував взаємини українців з іншими народами, зокрема зі східними. Наприклад, у брошурі «Про українських козаків, татар і турків», опублікованій у 1876 р., він ретельно проаналізував українсько-турецькі відносини.

Іван Франко, письменник, перекладач і політичний діяч, також зробив вагомий внесок у осмислення орієнталістики. Його інтерес до східних тем відобразився в наукових здобутках, перекладах та коментарях до праць інших дослідників. Є свідчення, що Іван Франко, як і Леся Українка, захоплювався орієнталістикою з молодих років. Культурологиня Оксана Пахльовська охарактеризувала перекладацьку діяльність Франка так [4]: *«Окремою сторінкою є також дослідження й переклади І. Франка з літератур народів Близького та Середнього Сходу: орієнталістика 20-х роках ХХ століття, яку очолю Агатангел Кримський, очевидно, була б неможлива без безпомилково точного вибору І. Франка необхідних для української культури фрагментів культури світової. Однак Франковий підхід не є системним поглядом на досліджувані культури і також не є вибором окремих творів, співзвучних естетично чи емоційно письменникові. Знову ж таки вибір диктується не індивідуальним сприйняттям, а певними культурними парадигмами. І. Франко відбирає з цих культур саме те, що своїми потаємними механізмами відповідає на важливі запити власної культури. І в такий спосіб долучає власну культуру до циркуляції проблематики загальнолюдської ваги, вводить її в глобальний діалог з культурами різних епох і народів. Так І. Франко розширив літературний досвід власної культури, її межі пізнання світу, універсалізував культурну рецепцію українського суспільства. Нині, з нашої історичної перспективи, бачимо лазерно націльну точність теоретичного мислення І. Франка»*.

Могоммед Садик-бей Агабек-заде був українсько-азербайджанським ученим і засновником Львівської школи орієнталістики [5]. Його внесок у розвиток української османістики був колосальним: у лютому 1927 р. вчений прибув до Львова, де обійняв посаду професора на факультеті філософії Львівського університету Яна Казимира, а згодом став викладачем у Львівській вищій торговельній школі. Опанувавши українську мову, азербайджанський учений викладав різні курси з орієнталістики: турецьку та староосманську, перську й арабську мови, ісламознавство, ісламську палеографію, каліграфію та епіграфіку. Серед його студентів було багато видатних українських і польських орієнталістів, зокрема Олександр Прицак, який одночасно був аспірантом академіка А. Кримського, та іраніст Фелікс Махальський.

Омелян Прицак був українським ученим, професором Київського та Гарвардського університетів, який зробив значний внесок у відродження орієнталістики в незалежній Україні [6]. Повернувшись зі США, учений розробив концепцію Інституту сходознавства ім. А.Ю. Кримського, сформував науковий колектив, створив велику бібліотеку, організував першу міжнародну конференцію з орієнталістики та ініціював публікацію журналу «Сходознавство» та серії «Наукова спадщина сходознавців».

Орест Субтельний, українсько-американський учений і член НАН України, під керівництвом О. Прицака досліджував відносини між Пилипом Орликом, мазепинцями та Османською імперією [7].

У період УРСР основним центром османознавства був Інститут ВУАН у Харкові з філіями в Одесі та Києві, які зробили значний внесок у розвиток цієї галузі [2]. Завдяки регулярному проведенню наукових зібрань та публікації журналу «Східний світ», у тому числі за участі таких учених, як Михайло Грушевський, ВУАН відігравав ключову роль у формуванні дискурсу османістики. Сам Михайло Грушевський наголошував на необхідності

цілеспрямованої роботи над усуненням недостатнього розвитку османістики, закликаючи до підготовки фахівців з української тюркології та споріднених дисциплін, що підкреслює необхідність стратегічної комунікації та популяризації османістики у наукових колах.

Основною проблемою, що гальмує розвиток української османістики, є репресії більшовицької влади проти більшості українських орієнталістів у 1930-х роках. Усі публікації, присвячені сходознавству, зокрема османістиці, були скасовані або знищені радянською владою, що призвело до значного уповільнення розвитку цієї галузі в Україні. Однією з основних проблем сучасної османістики у контексті культурології є також недостатнє фінансування досліджень у даній сфері. Належне фінансування сприяло б активній діяльності хоча б кількох наукових центрів сходознавства в Україні.

Існує надія, що за професійно спланованих і керованих проєктів можливо залучити зовнішню підтримку від державних і приватних фондів, зацікавлених у розвитку сходознавства. Якщо ця проблема буде вирішена, наступним викликом стане доступність османських рукописів, архівних матеріалів та інших рідкісних джерел. Османські джерела мають характерну особливість: недостатнє фінансування або його відсутність призводять до значних обмежень у результатах досліджень. Забезпечення доступу до цих ресурсів є необхідною умовою для прогресу османознавства та підвищення його суспільного статусу.

Відсутність ресурсів і підтримки для збереження, оцифрування, каталогізації та поширення цих матеріалів створює серйозні бар'єри для дослідників, обмежуючи їхню можливість отримувати та ефективно використовувати ці джерела. Така недостатність доступу не лише стримує науковий прогрес, а й підриває видимість і престиж османознавства як у наукових, так і в громадських колах. Тому вирішення цих проблем є критично важливим не лише для наукового розвитку, а й для покращення сприйняття та комунікації османознавства серед ширшої аудиторії.

Протягом останнього десятиліття спостерігається значне зростання інтересу до культурологічних досліджень, які підкреслюють важливу роль Османської імперії у глобальній історії, а також посилення уваги до раніше недооцінених османських джерел. Це усвідомлення значення Османської імперії спричинило швидкий розвиток османознавства не лише в країнах з історичними зв'язками з імперією, а й у Західному світі. Особливо варто відзначити активний розвиток османістики у Сполучених Штатах за останні десять років.

Існує припущення, що одним із чинників розвитку османістики та залучення провідних науковців до дослідження культурних питань є значне державне фінансування наукових досліджень у США. Інвестиції в академічну науку сприяли підвищенню видимості та привабливості османознавства, забезпечуючи активний науковий обмін і поглиблене розуміння історії та культури Османської імперії на глобальному рівні. Це підкреслює важливість стратегічних комунікацій та ефективного піару для популяризації академічних дисциплін і залучення фахівців із метою просування наукових програм. У 2024 р. глобальні інвестиції у дослідження та розвиток досягли вражаючої суми 607,5 мільярда доларів, з яких значну частку – 101,1 мільярда доларів (17% від загальних витрат) було спрямовано на фундаментальні наукові дослідження, зокрема в галузі османістики. В академічному середовищі США, особливо в університетах Ліги плюща, американські вчені, які спеціалізуються на османознавстві, створили потужні наукові програми та всебічні культурні архіви.

Зокрема, Стенфордський університет став провідним центром досліджень історії Османської імперії та сучасного Близького Сходу, зокрема завдяки програмі *Ottoman Empire and Middle East* (OEME). Ця ініціатива спрямована на вирішення актуальних питань емпіричної османістики, а також на аналіз аналітичних і концептуальних викликів, що охоплюють як ранню, так і сучасну історію Османської імперії. Однією з визначних постатей цього академічного середовища є Нора Елізабет Баракат, науковиця та учасниця

програми ОЕМЕ. Її дослідницькі інтереси зосереджені на взаємозв'язку ісламського права та історії докільля в Османській імперії. Фундаментальна праця *Bedouin Bureaucrats: Mobility and Property in the Ottoman Empire*, опублікована у 2023 р., є яскравим свідченням її наукового внеску в цю галузь.

Алі Яйджіоглу, сучасний дослідник Османської імперії та активний учасник програми ОЕМЕ в Стенфордському університеті, присвячує свої зусилля роз'ясненню складних соціальних і культурних динамік в османознавстві. Його наукові пошуки охоплюють інноваційні проекти, спрямовані на вивчення того, як османи управляли власністю, територією та природними ресурсами на різних етапах історії імперії. Окрім того, Яйджіоглу підкреслює трансформуючий потенціал сучасних цифрових технологій для візуалізації та концептуалізації османських соціальних структур. У фундаментальній праці *Partners of the Empire: The Crisis of the Ottoman Order in the Age of Revolutions* Яйджіоглу пропонує глибоке переосмислення ролі Османської імперії у буремному контексті XVIII–XIX ст.

В Університеті Чикаго також робляться значні кроки у галузі османістики, зокрема завдяки роботам Хакана Каратеки, сучасного культурного історика та османіста. Каратека вивчає османістику через призму культурної історії, аналізуючи різні підходи до цієї галузі. Протягом останнього десятиліття він активно працює над переосмисленням османської історіографії XIX ст. Нині Каратека очолює проєкт *Ottoman Turkish: The Cultural History of a Language*, який має на меті створити всебічну наративну лінію, що відслідковує еволюцію османської турецької мови. Через ретельні дослідження та деконструкцію поширених стереотипів навколо турецької мови цей проєкт прагне пролити світло на ідеології та погляди носіїв турецької мови.

Культуролог Діана Дарк здобула визнання завдяки своїй експертизі в галузі османознавства та арабістики. Її глибоке занурення в сирійське суспільство, мистецтво та архітектуру розпочалося у 2005 р., коли вона придбала житло в Дамаску, що дало їй змогу отримати безпосередній досвід та розуміння культурного середовища цього регіону. У 2022 р. Дарк зробила значний науковий внесок, опублікувавши книгу *The Ottomans: A Cultural Legacy*, усебічне дослідження культурних досягнень Османської імперії та складних політичних динамік, через які вона проходила протягом століть. Завдяки стратегічним ініціативам у сфері громадських зв'язків Дарк підвищує вплив своїх наукових праць, сприяючи більшому визнанню та оцінці османознавства та арабістики на глобальному рівні.

Османістика в Україні, незважаючи на молодий статус як наукової дисципліни, зіткнулася з численними проблемами, що значно сповільнюють її розвиток. Серед основних труднощів можна виділити недостатнє фінансування досліджень, обмежений доступ до архівних матеріалів, що зберігаються переважно в Туреччині, а також проблеми з перекладом джерел, написаних османською турецькою та арабською мовами. Це створює бар'єри для досліджень і ускладнює правильне тлумачення складних текстів, що, своєю чергою, веде до ризику неточностей і спотворень в історичному аналізі. Попри ці труднощі значна спадщина видатних учених, таких як Ахатангел Кримський, Омелян Пріцак, Могаммед Садик-бей Агабек-заде та ін., є міцним підґрунтям для подальшого розвитку української османістики. Важливим аспектом подолання існуючих труднощів є стратегічне покращення громадського сприйняття цієї дисципліни, що дасть змогу привернути увагу до наукових здобутків, сприятиме зростанню зацікавленості та інвестицій, а також укріпить позиції османістики в академічному середовищі.

Зокрема, до важливих напрямів розвитку османістики в Україні можна віднести оптимізацію доступу до джерел та архівів, зокрема через цифровізацію та каталогізацію матеріалів, що дасть змогу розширити можливості для досліджень. Окрім того, удосконалення перекладів і залучення кваліфікованих лінгвістів для точного тлумачення османських текстів є необхідним кроком для усунення непорозумінь і забезпечення

достовірності наукових праць. Ще одним важливим кроком є інтеграція сучасних технологій в османознавчі дослідження, що дає змогу значно підвищити ефективність роботи з матеріалами та зробити дослідження більш доступними для широкої наукової спільноти. Припускаємо, що використання інноваційних підходів у публічних відносинах і комунікаційних стратегіях істотно покращить сприйняття османістики в академічному світі та сприятиме міжнародній співпраці.

Незважаючи на наявні виклики, османістика залишається важливою галуззю для розуміння складної історії та культурної спадщини Османської імперії. Попри це українські дослідники стикаються з труднощами, такими як обмежене фінансування, недостатній доступ до османських рукописів і архівних матеріалів, а також вплив радянського ідеологічного контролю, що ускладнює цілісне вивчення османської спадщини в Україні. Подолання цих перешкод вимагає консолідованих зусиль академічних інституцій, бібліотек, архівів і фінансових установ для підтримки досліджень, збереження культурної спадщини та розширення доступу до важливих джерел. Водночас османістика у країнах Західного світу зазнає суттєвого розвитку завдяки державному фінансуванню, що сприяє залученню провідних дослідників. Завдяки академічній співпраці, вирішенню фінансових питань та покращенню доступу до джерел українські науковці можуть зробити значний внесок у розвиток османістики і сприяти міжкультурному діалогу на глобальному рівні. Подолання стереотипів і хибних уявлень про соціокультурну структуру Османської імперії потребує активних зусиль для формування більш глибокого розуміння її складності та глобального історичного значення: розв'язання даних проблем дасть змогу османістиці в Україні зайняти належне місце у міжнародній науковій спільноті, сприяти розвитку історичних досліджень у галузі культурології, міжкультурної комунікації та міжрегіональних зв'язків.

Список використаних джерел

1. Донцов Д. Поетка українського рісорджіменту (Леся Українка). Львів : Видавництво Донцових, 1922. 35 с.
2. Ковалівський А. Вивчення Сходу в Харківському університеті та Харкові у XVIII–XX віках. *Антологія літератур Сходу* : переклади з адигейської, азербайджанської, арабської, асурської, бенгальської ... турецької, японської та інших мов, зроблені або видані в Харкові : пер. с многоязычний ; відп. ред. В.І. Астахов. Харків : ХДУ, 1961. 452 с.
3. Кримський Агатангел Юхимович. *Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України-75. 1930–2005* : матеріали до історії / В.Г. Скляренко (відп. ред.). Київ : Довіра, 2005. С. 375–376.
4. Пахльовська О. Творчість Івана Франка як модель культурно-національної стратегії. *Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин* : матеріали Міжнар. конф., м. Львів, 25–27 вересня 1996 р. Львів : Світ. 1998. С. 280–299.
5. Полотнюк Я.Є. Могаммед Садик-бей Агабек-заде (Агабеков) (до 140-річчя з дня народження). *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2005. № 36. С. 300–302.
6. Прицак О. Мій шлях історика. *Історіософія та історіографія Михайла Грушевського*. Київ ; Кембридж : [б. в.], 1991. С. 63–78.
7. Субтельний О. Україна. Історія. *Український історичний журнал*. 1991. № 6. С. 102–112.
8. Халимоненко Г. Видатний орієнталіст нової доби Ф.І.О. Туранли. Київ : Талком, 2020. Т. 1 : Тюркська лексична скиба українського словника : монографія. С. 5–8.
9. Чеканов В.Ю. Ю.А. Кулаковський та його внесок у візантиністику кінця XIX – початку XX ст. *Український історичний збірник*. 2000. С. 219–229.
10. The Age of Tulips: Confluence and Conflict in Early Modern Consumer Culture (1500–1730). *Consumption Studies and the History of the Ottoman Empire*, ed. by Donald Quataert. State University of New York Press. 2000.

Надійшла до редакції 27.11.2024

References

1. Dontsov, D. (1922). Poetka ukrayins'koho risordzhimenta (Lesya Ukrayinka) [Poet of the Ukrainian Risorgimento (Lesya Ukrainka)]. L'viv : Vydavnytstvo Dontsovykh. 35 p. [in Ukr].
2. Kovalivs'kyi, A. (1961). Vyvchennya Skhodu v Kharkivskomu universyteti ta Kharkovi u XVIII–XX vikakh [Study of the East at Kharkiv University and Kharkiv in the 18th–20th centuries]. *Antolohiya literatur Skhodu* : pereklady z adyheys'koyi, azerbaydzhans'koyi, arabs'koyi, asurs'koyi, benhal's'koyi ... turets'koyi, yapons'koyi ta inshykh mov, zrobleni abo vydani v Kharkovi : per. s mnohoyazychnyy ; vidp. red. V. I. Astakhov. Kharkiv : Vydavnytstvo KhDU. 452 p. [in Ukr].
3. Kryms'kyi Ahatanhel Yukhymovych [Krymsky Agatangel Yukhymovych]. *Instytut movoznavstva im. O.O. Potebni NAN Ukrainy-75. 1930–2005* : Materialy do istoriyi / V.H. Sklyarenko (vidp. red.). Kyiv : Dovira, 2005, pp. 375–376. [in Ukr].
4. Pakhl'ovs'ka, O. (1998). Tvorchist' Ivana Franka yak model' kul'turno-natsional'noyi stratehiyi [Ivan Franko's Work as a Model of Cultural and National Strategy]. *Ivan Franko – pys'mennyk, myslitel', hromadyanyn* : materialy Mizhnar. konf. (m. L'viv, 25–27 veres. 1996 r.). L'viv : Svit, pp. 280–299. [in Ukr].
5. Polotnyuk, Ya.Ye. (2005). Mohammed Sadyk-bey Ahabek-zade (Ahabekov) (do 140-richchya z dni narodzhennya) [Mohammed Sadyk-bey Agabek-zade (Agabekov) (to the 140th anniversary of his birth)]. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya filolohichna*. № 36, pp. 300–302. [in Ukr].
6. Pritsak, O. (1991). Miy shlyakh istoryka [My way of the historian]. *Istoriiosofiia ta istoriohrafiiia Mykhayla Hrushevs'koho*. Kyiv : Kembrydzh [b. v.], pp. 63–78. [in Ukr].
7. Subtel'nyy, O. (1991). Ukrainina. Istoriya [Ukraine. History]. *Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal*. № 6, pp. 102–112. [in Ukr].
8. Khalymonenko, H. (2020). Vydatnyy oryentalist novoyi doby F.G.O. Turanly [The Outstanding Orientalist of the New Age F.G.O. Turanly]. *Pratsi u p'yaty tomakh*. Kyiv : Talkom. Vol. 1 : Tyurks'ka leksychna skyba ukrayins'koho slovnyka : monohrafiya, pp. 5–8. [in Ukr].
9. Chekanov V.Yu. (2000). Yu.A. Kulakovs'kyi ta yoho vnesok u vizantynistyku kintsya XIX – pochatku XX st. [Yu.A. Kulakovsky and His Contribution to Byzantine Studies of the Late 19th – Early 20th Centuries] *Ukrayins'kyi istorychnyy zbirnyk*. C. 219–229. [in Ukr].
10. The Age of Tulips: Confluence and Conflict in Early Modern Consumer Culture (1500–1730). *Consumption Studies and the History of the Ottoman Empire*, ed. by Donald Quataert. State University of New York Press. 2000.

ABSTRACT

Arif Guliyev, Mariya Rozova, Xanim Sultanova. Ottoman Studies in Ukraine: Challenges and Prospects of Historical and Legal Research.

This article analyzes the challenges and prospects of Ottoman studies in Ukraine within the context of historical and legal research. Ottoman law is examined as a synthesis of Sharia and sultanik kanuns, as well as its influence on the legal culture of southern Ukrainian regions, particularly the Crimean Khanate. Ottoman law, which combined Islamic norms of Sharia with sultanik decrees (kanuns), significantly impacted the development of legal culture and administrative structures in the Northern Black Sea region and Crimea.

Ukrainian Orientalists have made substantial contributions to the development of Ottoman studies. However, Ukrainian researchers face challenges such as limited funding, insufficient access to Ottoman manuscripts and archival materials, and the influence of Soviet ideological control, which complicates a comprehensive study of the Ottoman heritage in Ukraine.

At the same time, Ottoman studies in Western countries have experienced significant growth due to state funding, which facilitates the involvement of leading researchers. Despite the challenges, Ottoman studies remain a crucial field for understanding the complex history and cultural heritage of the Ottoman Empire. By fostering academic collaboration, addressing financial issues, and improving access to sources, Ukrainian scholars can make a substantial contribution to the development of Ottoman studies and promote intercultural dialogue on a global level. Overcoming stereotypes and misconceptions about the socio-cultural structure of the Ottoman Empire requires active efforts to cultivate a deeper understanding of its complexity and global historical significance.

The study identifies key research challenges, including limited access to archives, the complexity of Ottoman paleography, and the lack of specialized researchers. Prospects are outlined, such as the establishment of research centers, international collaboration, the translation of primary sources, and the implementation of digital technologies. The article emphasizes the importance of addressing the core challenges of Ottoman studies, particularly the persistence of stereotypes that influence perceptions of the sociocultural structure of the Ottoman Empire.

Key words: Ottoman studies, Ottoman law, Sharia, Kanun, Crimean Khanate, historical-legal research, interdisciplinary studies.